

Олександр Коберник,
*магістр управління навчального закладу,
директор ПСЗ НВК «Живе Слово», м. Львів*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ДУХОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто місце фахової підготовки вчителів недільних (суботніх) шкіл, катехитів у вітчизняному богослов'ї. Показано тенденцію до зростання кількості недільних шкіл у релігійних громадах, а також потребу у якісній підготовці кваліфікованих працівників відповідно до викликів часу.

Ключові слова: *християнська педагогіка, релігійна освіта, недільна школа, суботня школа, християнська етика, катехітика, вчитель недільної школи, церква, релігійна громада.*

Одним із позитивних результатів проголошення незалежності України став розвиток активного релігійного життя українців. Українське християнство, що представлене православ'ям, католицтвом та протестантством, пережило досить бурхливий етап розвитку: утворювались нові громади, церковні об'єднання, провадилась активна евангелізаційна, соціальна, благодійна діяльність серед (і для) суспільства. Природньо, що це поставило церкви перед рядом непростих завдань, пов'язаних із утворенням та розвитком церковної освіти. Виникла гостра потреба розвивати не тільки фахову підготовку священнослужителів, церковнослужителів, але й загальну релігійну освіту та культуру прихожан. Адже це все разом узяте має дати певний позитивний результат, бо і служителі церков, і прихожани, – усі вони разом так чи інакше впливають на загальний духовний, культурний, освітній, матеріальний, соціальний рівень суспільства. Тому наслідком нагальної потреби у забезпеченні помісних громад добре підготовленими вчителями недільних шкіл та інших служителів-катехитів (чия діяльність так чи інакше пов'язана із вихованням дітей, молоді та дорослих) стала розробка та практичне впровадження у життя навчальних програм для підготовки саме таких фахівців.

Останнім часом у богослов'ї та релігієзнавстві зростає кількість досліджень, які стосуються стану сучасної релігійної та богословської освіти в церквах та духовних навчальних закладах, у державних освітніх установах, перспективи розвитку цієї галузі. Порушені питання досліджували такі релігіознавці та богослови, як архімандрит Гавриїл (Кризина), О. Самойленко, А. Черній, В. Савельєв, Ю. Решетніков, В. Бедь, І. Єрмак, С. Здіюрук, В. Токман, Л. Коваленко, Г. Яковенко, Л. Рощина. Ці та інші дослідники визначили становлення релігійної освіти важливим не тільки для розвитку богослов'я чи релігієзнавства, як галузей науки, а також як інструменту для формування морального обличчя нашого суспільства, збереження духовності нації, національної ідентичності та культури. Проте не було проведено досліджень, які стосуються аналізу якості

фахової підготовки вчителів, їхньої практичної педагогічної діяльності, рівня популярності недільних (суботніх) шкіл у громадах та впливу діяльності цих установ на якість духовного життя прихожан.

Отже, досліджуючи цю тему, ми поставили собі за мету прослідкувати розвиток християнської педагогіки, як фаху, у православ'ї, католицизмі та деяких напрямках протестантизму, а саме:

1) встановити місце християнської педагогіки, як фаху, в українському богослов'ї;

2) простежити, які з церковних середніх та вищих навчальних закладів залучені у підготовці освітян;

3) визначити, як у різних навчальних закладах підійшли до питань підготовки фахівців-педагогів;

4) вивчити спектр педагогічних спеціальностей, які запропоновано навчальними закладами;

5) встановити взаємозв'язок між якістю діяльності недільних шкіл та їх кількістю у помісних церквах.

Незважаючи на складні економічні, політичні та інші обставини, релігійним об'єднанням вдалося розвинути значну мережу навчальних закладів. Як показало одне із досліджень Євро-Азійської Акредитаційної Асоціації, «...духовні освітні установи має четверта частина діючих на території України церков, конфесій, течій та релігійних напрямів, всього більш як 115. За 14 років (у книзі наведено дані за 2003 рік) української державності загальна кількість закладів духовної освіти збільшилась на 7,5 разів, з 23 до 173. На даний час у країні функціонує більш як: 12 духовних (біблійних) академій; 6 університетів; 50 семінарій, 7 з яких надають вищу освіту; 33 духовних інститути, 27 з яких засновано протестантськими церквами, 4 греко-католиками, по одному – юдеями та мусульманами; 2 вищі духовні школи; 26 біблійних коледжів; 2 колегіуми; 26 духовних училищ; дияконсько-регентські школи. Крім двох ісламських університетів та одного теологічного інституту, трьох медресе, трьох семінарій юдеїв, двох академій кришнаїтів та університету РУНВіри, усі духовні навчальні заклади України є християнськими релігійними організаціями»¹.

Таблиця даних за кількістю релігійних навчальних закладів в Україні

Роки	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Усього	68	86	94	121	126	147	149	163	173
РНЗ*	10799	12805	13078	8695	9618	11554	11915	9458	9494
	-	-	-	7190	8070	7000	6133	9992	10277

1. РНЗ* ? релігійні навчальні заклади.

2. Перша цифра вказує на кількість навчальних закладів; друга цифра вказує на кількість студентів-денників, третя – на студентів-заочників².

Станом на 1 січня 2010 року Українська православна церква мала 11790 громад, 4256 недільних шкіл. Підготовкою священнослужителів та інших церковних працівників займаються 20 духовних навчальних закладів³. Із них певна частина здійснює підготовку вчителів недільних шкіл, катехитів, вчителів християнської етики. Як виявило попереднє дослідження, окрім підготовки священнослужителів та церковнослужителів, освітою християнських педагогів займаються такі освітні установи:

- Київська духовна академія та семінарія – трирічні Православно-катехітичні курси;
- Львівські Богословські курси при Львівській єпархії Української Православної Церкви (УПЦ), колишні Вищі Богословські Курси (ВБК), – підготовка бакалаврів педагогіки та релігіознавства;
- Ужгородська українська богословська академія імені святих Кирила і Мефодія – фах «Теологія», спеціалізація «Християнський педагог»;
- Харківська духовна семінарія – богословсько-педагогічні курси;
- Полтавська духовна семінарія і Сумське пасторсько-богословське училище передбачають, що випускники будуть безпосередньо займатися катехітичною практикою.

В Україні також діє невелика мережа богословсько-педагогічних курсів Православного педагогічного товариства.

Українська православна церква Київського патріархату станом на 1 січня 2010 року мала 4251 громаду, 1257 недільних шкіл. 16 духовних навчальних закладів здійснюють підготовку священнослужителів та інших працівників церкви⁴. Студенти здобувають богословську освіту за типовими навчальними програмами, затвердженими відповідною інституцією УПЦ КП, у яких передбачено ряд предметів з методики викладання богословських дисциплін та християнської етики. Можна відзначити, що випускники-релігієзнавці Івано-Франківського Богословського інституту зі своїм дипломом можуть офіційно викладати предмети морально-етичного спрямування.

За даними Державного комітету України у справах національностей та релігій станом на 1 січня у структурі Української автокефальної православної церкви було 1197 громад, 301 недільна школа, 7 духовних навчальних закладів (200 слухачі)⁵.

Щодо педагогічної освіти у цих богословських школах, відомо, наприклад, що у Тернопільській духовній Семінарії та Академії відкрито курси для вчителів, які вже мають педагогічну освіту. Після одержання дипломів вони мають право викладати „Християнську етику” у школах.

З вересня місяця 2010 року відкрила перед студентами двері Черкаська Православна Богословська школа, у якій започатковано два факультети. Власне на педагогічно-катехітичному факультеті будуть готувати викладачів християнської етики та закону Божого, окремих теологічних дисциплін.

Говорячи про освітню діяльність української автокефалії, варто згадати й Колегію Патріарха Мстислава, у якій на катехітичному факультеті упродовж чотирьох років заочного навчання готують викладачів релігії. Випускники отримують диплом бакалавра.

На початок 2010 року Українська греко-католицька церква володіла 3599 релігійними громадами. Підготовку священно- та церковнослужителів здійснюють 15 духовних навчальних закладів (1525 слухачів)⁶. А власне освітою церковних педагогів займаються 5 катехітичних інституцій:

- Інститут вищої релігійної культури при Люблінському Католицькому Університеті (заочна форма навчання);
- Інститут релігійно-духовної освіти при Зборівській єпархії;
- Єпархіальний Катехітичний Інститут у Дорогобичі;
- Катехітично-педагогічний інститут Українського католицького університету;
- Катехітично-педагогічний факультет Теологічно-Катехітичного Духовного Інституту в Івано-Франківську.

Наприклад, у Катехітично-педагогічному інституті Українського католицького університету можна здобути вищу релігійну освіту зі спеціалізаціями «Катехітика» (парохіальний катехіт, викладач релігії в католицьких школах), «Християнська етика» (вчитель християнської етики у школі), «Душпастирство молоді» (пасторальний працівник для душпастирства родини і молоді). А Інститут єкуменічних студій, науковий підрозділ Українського католицького університету, з 2006 року запровадив Магістерську програму єкуменічних наук, випускники якої мають змогу одержати також спеціалізацію «Християнська етика»⁷.

На початок 2010 року у структуру Всеукраїнського союзу об'єднань євангельських християн-баптистів входило 2563 громади, 1402 недільні школи. Майбутні церковні кадри готує 42 духовних навчальних заклади, 15 з яких є вищі, що готують бакалаврів та магістрів⁸.

Християнську педагогіку викладають у таких освітніх установах:

- Біблійний коледж «Послуху Христу» (м. Коростень): дворічна програма «Християнська освіта».
- Запорізький біблійний коледж і семінарія: дворічна програма «Християнська освіта»; програма «Бакалавр християнської освіти».
- Ірпінська біблійна семінарія: чотирирічний заочний курс «Організатор християнської освіти»; програма «Бакалавр мистецтв біблійного навчання».
- Київська богословська семінарія: курс «Ефективне навчання дітей».
- Одеська богословська семінарія: дворічна програма «Дитяче та підліткове служіння»; денна та заочна програми «Бакалавр християнської освіти».
- Таврійський християнський інститут: заочна програма «Вчитель недільної школи» (3 роки); стаціонарна програма «Бакалавр християнської освіти».
- Українська Баптистська Теологічна Семінарія (м. Львів, м. Борислав): дворічна програма «Християнська освіта»; програма «Бакалавр християнської освіти».
- Харківський регіональний біблійний коледж: дворічна програма «Вчитель недільної школи».

Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської – п'ятидесятників охоплює 1593 громади віруючих. При громадах діють 1035 недільних шкіл. За

даними Держкомрелігії у 17 духовних навчальних закладах проходять підготовку близько 950 пресвітерів і дияконів⁹. Проте відмітимо, що дані про кількість богословських навчальних закладів цієї церкви чомусь дуже розходяться.

Як зазначав А. М. Черній¹⁰, станом на січень 2000 р. Всеукраїнський союз християн віри євангельської мав 15 духовних навчальних установ. Зокрема, це Євангельська теологічна семінарія (м. Київ), Київська богословська семінарія «Благодать і істина» (м. Київ), Львівський заочний Біблійний інститут (м. Львів), Львівська теологічна семінарія (м. Львів), Тернопільська Біблійна семінарія (м. Тернопіль), Нововолинський Біблійний інститут (м. Нововолинськ), Коростенський Біблійний коледж (м. Коростень), Чернівецька Біблійна семінарія (м. Чернівці), Дніпропетровський Біблійний коледж (м. Дніпропетровськ) та ін.

На перший погляд можна говорити про невелике зростання кількості богословських шкіл, але відповідно до звіту щорічної конференції церков ХВЕ, що відбулася у Києві 25–26 березня 2009 року, ВСЦ ХВЕ мав 7 навчальних закладів, а саме: Київську богословську семінарію «Благодать та Істина», Київський біблійний інститут, Коростенський біблійний коледж, Львівську богословську семінарію, Полтавську богословську семінарію, Тернопільську біблійну семінарію, Чернівецьку біблійну семінарію¹¹.

Проте на офіційному сайті Всеукраїнського союзу церков ХВЕ вказано, що в 2010 році Відділ освіти Церкви християн віри євангельської, який очолює пастор Вознюк Віктор Володимирович, мав під опікою лише 6 навчальних закладів: у списку відсутня Чернівецька біблійна семінарія.

Можливо, таке розходження має місце тому, що освіта цієї церкви переживає активний розвиток, а система освіти – становлення. Адже раніше християни-п'ятидесятники здобували богословську освіту, як правило, або за кордоном, або в баптистських навчальних закладах, тому на вимогу дня обласні церковні об'єднання і місії, а також часом і місцеві громади, створюють богословські навчальні заклади місцевого значення, реорганізують або об'єднують існуючі.

Розглянемо навчальну діяльність останніх шести установ. У Київській богословській семінарії «Благодать та Істина» діє п'ятирічна навчальна програма підготовки місіонерів-вчителів. Київський біблійний інститут готує студентів за програмою «Християнська педагогіка» (3 роки стаціонарно та 4 роки очно-заочно). Коростенський біблійний коледж пропонує стаціонарно та заочно дворічну програму «Християнський служитель та вчитель Біблії». Тернопільська біблійна семінарія готує студентів за дворічною програмою «Християнська освіта» та за чотирирічною програмою «Бакалавр християнської освіти». У Львівській богословській семінарії та у створеній в 2009 році Полтавській богословській семінарії вчительського фаху немає.

В Українській уніонній конференції церкви адвентистів сьомого дня, яка станом на 1 січня мала у своєму складі 915 громад, 330 груп, 1245 суботніх шкіл¹². Підготовку служителів для помісних громад звершують 4 навчальних заклади, які офіційно зареєстровані як релігійні організації. У регіональних об'єднаннях (конференціях) діє ще кілька навчальних закладів, що не мають реєстрації.

Хоча адвентисти володіють досить потужною мережею суботніх шкіл (кожна громада обов'язково має суботню школу, а в кожній суботній школі, як правило, є класи різних вікових рівнів – для дорослих, молоді, дітей), проте немає навчальних закладів, які б спеціалізувалися на фаховій підготовці біблійних вчителів. Для них у місцевих об'єднаннях один раз на квартал чи на півріччя проводять одноденні навчальні семінари. Щоправда, було принаймні дві спроби щось поліпшити у цьому напрямку:

1. Орієнтовно з 1999 по 2003 (2004) роки діяв проект навчання за програмою так званого Міжнародного інституту християнського служіння (МІХС). Було розроблено досить гарні навчальні програми для шести факультетів. Три з них передбачали підготовку рядових служителів зі спеціалізаціями вчителів СШ для дорослих, вчитель молодіжної СШ, вчитель дитячої СШ. У регіональних об'єднаннях, які повинні були стати філіями навчального закладу, було проведено один чи два випуски. Але на даний час МІХС як проект із ряду причин припинив своє існування.

2. На базі регіональних об'єднань у 2007–2009 роках було введено курс навчання для вчителів суботніх шкіл. Цей проект також було призупинено.

Хоча ми й спостерігаємо досить негативні моменти у діяльності суботніх шкіл, проте можемо відмітити деякі й позитивні:

а) тісний зв'язок суботніх шкіл помісних церков із відділом суботньої школи, який діє у регіональних об'єднаннях Церкви АСД тощо;

б) регулярне щоквартальне забезпечення методичною літературою вчителів, а також посібниками для вивчення Біблії – прихожан церкви;

в) також ми можемо спостерігати заохочення до щотижневих педагогічних нарад у суботніх школах, на яких священнослужителі церков разом із дирекцією та вчителями покликані провадити ретельну підготовку до уроків суботньої школи.

Перш ніж підняти питання перспективи розвитку християнської педагогіки як фаху пропонуємо простежити процентне співвідношення недільних (суботніх) шкіл до кількості громад досліджуваних церков (тут **гр.** – громада, а **нш (сш)** – недільна школа (суботня школа)):

УПЦ	УПЦ КП	УАПЦ	УГКЦ	ЄХБ	ХВЕ	АСД
11790 гр.	4251 гр.	1197 гр.	3599 гр.	2563 гр.	1593 гр.	1245 гр.*
36,10%	29,57%	25,15%	–	54,70%	64,97%	100%
4256 нш	1257 нш	301 нш	–	1402 нш	1035 нш	1245 сш

У Церкві АСД (див. примітку*) відповідно до її офіційної статистики станом на 1 січня 2010 року було 915 громад і 330 груп, що самостійно звершують богослужіння, – разом 1245. Чому кількість громад і суботніх шкіл (сш) співпала? Богослов'я і практика цієї церкви передбачають обов'язкову наявність при кожній громаді чи самостійно діючій групі суботньої школи для релігійного виховання прихожан: як дітей, так і дорослих. Що ж стосується показників зростання кількості недільних шкіл в інших церквах, то ми такою інфорацією

поки що не володіємо. Проте спостереження вказують на тенденцію невеликого зростання недільних шкіл у помісних церквах. Хоча, на нашу думку, це явище напряму залежить від щоденної посвяченої підготовки вчителя до уроків. Спираючись на досвід вчителів адвентистських суботніх шкіл, можемо говорити про прямий зв'язок між підготовкою вчителя та якістю релігійного життя слухача школи, між рівнем навчання та виховання у сш та духовністю помісної церкви.

Особлива ситуація склалася навколо такого болючого питання, як викладання у загальноосвітніх школах предметів морально-етичного спрямування (християнської етики, основ православної культури та інших). У розв'язанні цієї проблеми задають тон греко-католики. Вони визначили підготовку катехитів та вчителів християнської етики як одну із пріоритетних у діяльності церкви і досить швидко забезпечили недільні та державні школи дипломованими фахівцями. Їх приклад сьогодні активно наслідують православні. А ось протестанти ставлять основний наголос саме на підготовці педагогів для недільних шкіл. Непростою залишається ситуація з рівнем моралі не тільки у сучасній молоді та підлітків, а й у дорослих. Згадаємо поширення алкоголізму, наркоманії, зростання випадків шлюбної невірності, розлучень тощо. Отож на ці та інші виклики сучасності, ми бачимо, хоча й досить повільну, відповідну реакцію як церков, так і суспільства: зростання запитів щодо підготовки грамотних та професійно підготовлених вчителів недільних шкіл, катехитів, вчителів християнської етики, а також створення відповідних кафедр та шкіл для підготовки цих фахівців.

Сьогодні українське богослов'я має такі варіанти фахового та кваліфікаційного напрямку у християнській педагогіці:

- бакалавр мистецтв біблійного навчання;
- бакалавр педагогіки та релігієзнавства;
- бакалавр християнської освіти;
- бакалавр (магістр) релігійної освіти, спеціалізації:
 - «Катехітика» (парохіяльний катехіт, викладач релігії в католицьких школах),
 - «Християнська етика» (вчитель християнської етики у школі),
 - «Душпастирство молоді» (пасторальний працівник для душпастирства родини і молоді);
- вчитель недільної школи;
- «Дитяче та підліткове служіння»;
- «Ефективне навчання дітей»;
- магістр екуменічних наук, спеціалізація «Християнська етика»;
- «місіонер-вчитель»;
- організатор християнської освіти;
- «Теологія», спеціалізація «Християнський педагог»;
- «Християнська освіта»;
- «Християнська педагогіка»;
- «Християнський служитель та вчитель Біблії».

Разом 14 для фаху християнська педагогіка. Серед них програми як сертифікатного рівня, так і бакалаврські й магістерські. Звичайно, навчальні

програми дуже різняться одна від одної. Можемо спостерігати і певний баланс між богословськими та спеціальними педагогічними дисциплінами, хоча трапляються і перевантаження програми або богослов'ям, або фаховими предметами. У навчальних програмах також помітно різницю між кількістю вичитаних годин і наданою випускнику кваліфікацією фахівця.

Як ми вже дослідили, християнська педагогіка активно розвивається, знаходячи своє важливе місце у вітчизняному богослов'ї. Зростає кількість богословських навчальних закладів, що розробляють та впроваджують у життя навчальні програми для підготовки біблійних вчителів. Таких програм близько 14. Хоча усі вони різні як за предметним навантаженням, так і, певна річ, за якісним наповненням, проте кожна з них є унікальною, хоча б у тому, що це творчий пошук та праця різних колективів, небайдужих до майбутнього нашої держави людей, які пропонують своє бачення і свою посильну допомогу у формуванні морального обличчя нашого суспільства. Вважаємо, що християнську педагогіку варто розвивати і з часом вивести її до рівня державного ліцензування.

1 Эффективность богословского образования в Украине: Исследовательский проект. – Одесса: EAAA, 2007. ? 192 с. С. 19-20

2 Там само. С. 19

3 «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні»: Інформаційний звіт Державного комітету України у справах національностей та релігій // Прес-служба Держкомнацрелігій. – Київ: © Державний комітет України у справах національностей та релігій, 24 березня 2010 – Режим доступу: http://www.scnm.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=131306&cat_id

4 Там само

5 Там само

6 Там само

7 Коберник О. П. Проблеми управління навчальними закладами християнських конфесій // Магістерська робота на здобуття ОРК «магістр» зі спеціальності 8.000009 «Управління навчальним закладом» // ДНВЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С. 63–70.

8 «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні»: Інформаційний звіт Державного комітету України у справах національностей та релігій // Прес-служба Держкомнацрелігій. – Київ: © Державний комітет України у справах національностей та релігій, 24 березня 2010 – Режим доступу: http://www.scnm.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=131306&cat_id

9 Там само

10 Черній А. М. Релігієзнавство: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – С. 239–252.

11 Церква християн віри євангельської України звітувала про своє служіння Богу і Україні на щорічній конференції // RISU. – Львів: © ПІСУ – Релігійно-інформаційна служба України, 2001–2008. – Режим доступу: <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;28217/>

12 147th Annual Statistical Report – 2009 General Conference of Seventh-day Adventists® 12501 Old Columbia Pike • Silver Spring, Maryland 20904-6600 // Compiled by the Office of Archives and Statistics, 2009. – С. 10

SUMMARY**Alexander KOBERNYK**

TRAINING OF EXPERTS OF CHRISTIAN EDUCATION AT RELIGIOUS EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article considers the place of professional training of teachers of Sunday (Sabbath) schools, catechists in the national theology. It is shown a tendency to increasing the number of Sunday schools in the religious community and the need for qualitative development of skilled workers to meet the challenges of time.

Keywords: Christian education, religious education, Sunday school, Sabbath school, Christian ethics, catechism, Sunday school teacher, church, congregation.

Світлана Филипчук,

*кандидат історичних наук, старший викладач кафедри релігієзнавства
Національного університету «Острозька академія»*

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХРИСТИЯНСЬКИМИ КОНФЕСІЯМИ
ВЛАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

Аналізується богословська позиція церкви щодо власної інформаційної політики.

Ключові слова: православні, греко-католики, протестанти, інформаційна політика, богословська позиція, соціальна концепція.

Сучасна інформаційна епоха змінює суспільства, держави, ідеології, культури. Вона ж витворила і нову людину – homo comunicens. Виключну роль у передачі та наданні інформації відіграють ЗМІ. Ці обставини активізують богословську рефлексію Церкви у плані вироблення бачення інформаційної політики та використання медіа-ресурсу для виконання власної місії.

Інтерпретація та напрацювання церковної позиції щодо спектру проблем, пов'язаних із трансформацією сучасної людини і суспільства під впливом мас-медіа, а також використання самою Церквою потенціалу ЗМІ для власної діяльності та донесення своїх ідей до суспільства у релігієзнавчій науці ще вивчена недостатньо. Так, до цієї проблеми у своїх статтях зверталися такі вчені, як А. Колодний, В. Климов, М. Новиченко, В. Карпенко, М. Перун, Л. Филипovich. У працях зазначених авторів ідеться про свободу совісті для і в мас-медіа, законодавче регулювання цієї сфери, досліджується національний інформаційний простір у контексті єдності Церкви і єдності нації, показується інтерпретація новітніх релігійних течій у медіа, аналізується конфесійна позиція щодо проблеми тощо.

Метою нашої статті є висвітлення інформаційної політики українських християнських Церков та богословський погляд на проблеми, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства та ЗМІ.

Богословську позицію українських християнських Церков розглядатимемо за конфесійним принципом, тобто покажемо православні, греко-католицький та протестантські підходи до вирішення зазначеної проблеми.